

Maciej Szczurowski

ORCID: 0000-0003-3954-5772

Uniwersytet Gdański

Bukowina rumuńska jako centrum i peryferie – wyzwania i szanse. Perspektywa polska

Romanian Bukovina as a center and periphery – challenges and chances. Polish perspective

Słowa kluczowe: centrum, peryferie, Bukowina, Rumunia

Keywords: center, periphery, Bukovina, Romania

Streszczenie

Koncepcja centrum i peryferii dotyczy opisu wybranego fragmentu otaczającej rzeczywistości za pomocą modelu asymetrycznych stosunków przestrzennych zachodzących w różnych sferach życia: społecznej, gospodarczej, politycznej, militarnej, kulturowej i innych – charakteryzujących zależność obszarów peryferyjnych od dominującego centrum.

Bukowina bez wątplenia spełnia kryteria centrum w kwestii koncentracji życia społeczno-kulturowego mniejszości polskiej w Rumunii. Kolejny atrybut „polskiej” Bukowiny jako przyszłego centrum to rozwój na terenie regionu zróżnicowanej, w tym wysoce specjalistycznej, infrastruktury usługowej, głównie o charakterze turystyczno-hotelarskim. Jest wreszcie Bukowina miejscem koncentracji części polskiego dziedzictwa kulturowego.

Z drugiej strony Bukowina to peryferie, głównie w ujęciu geograficzno-politycznym i administracyjnym. Jednak kresowość tego regionu skutkuje szczególnymi cechami miejscowej mniejszości polskiej, charakterystycznymi dla tego typu społeczności.

Abstract

The concept of the center and the periphery concerns the description of a selected fragment of the surrounding reality using the model of asymmetric spatial relations occurring in various spheres of life: social, economic, political, military, cultural and other – characterizing the dependence of peripheral areas on the dominant center. Bukovina undoubtedly meets the criteria of the center in terms of the concentration of the social and cultural life of the Polish minority in Romania. Another attribute of the „Polish” Bukovina as a future center is the development in the region of a diversified, including highly specialized, service infrastructure, mainly of a tourist and hotel nature. Finally, Bukovina is a place where a part of Polish cultural heritage is concentrated.

On the other hand, Bukovina is a periphery, mainly in terms of geography, politics and administration. However, the borderland of this region results in specific features of the local Polish minority, characteristic of this type of community.

Powszechnie wiadomo, że rozwój społeczeństw wynika z przemian we wzroście ilościowym i postępie jakościowym systemów społecznych, przyrodniczych i gospodarczych. Zachodzą one w różnych skalach przestrzennych, począwszy od lokalnej, poprzez regionalną, krajową, w wymiarze międzynarodowym, na globalnej kończąc¹. Jednocześnie, wbrew sądom niektórych na temat globalizacji, nietrudno dostrzec zjawiska skutkujące pogłębianiem się zróżnicowania terytorialnego w sferze społeczno-gospodarczej. Świadomie lub mniej świadomie uczestniczymy lub jesteśmy obserwatorami rosnących kontrastów między obszarami uznawanymi za centralne, a tymi, które określamy jako peryferie.

Niniejszy tekst dotyczy spojrzenia przez pryzmat teorii centrum–peryferie na region Bukowiny, krainy historycznej w Europie Wschodniej, położonej pomiędzy wschodnim pasmem Karpat a środkowym Dniestrem. Obecnie północna część Bukowiny należy do Ukrainy, natomiast południowa do Rumunii i ta druga stanowi przedmiot naszego zainteresowania. Bukowina południowa, zwana również Bukowiną rumuńską, pokrywa się w dużym stopniu z okręgiem (województwem) suczawskim (*județul Suceava*).

Koncepcja centrum i peryferii dotyczy opisu wybranego fragmentu otaczającej nas rzeczywistości za pomocą modelu asymetrycznych stosunków przestrzennych zachodzących w różnych sferach życia: gospodarczej, politycznej, militarnej, kulturowej i innych – charakteryzujących zależność obszarów peryferyjnych

¹ A. Gałązka, *Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 2017, nr 1(49), s. 10.

od dominującego centrum. Według tejże koncepcji świat jest zorganizowanym systemem składającym się z podsystemów centralnych – hegemonistycznych oraz z podporządkowanych im podsystemów peryferyjnych².

Celem opracowania jest próba określenia, czy i w jakim wymiarze Bukowina rumuńska stanowi centrum lub peryferie w odniesieniu do określonych skali przestrzennych. Podjęta zostanie również próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu Polacy zamieszkujący ten region, ale również w Polsce, określają centrum lub peryferyjność Bukowiny. I wreszcie poruszony zostanie problem, jakie metody i środki winna zastosować „polska” Bukowina, aby przekraczać granice ewentualnych peryferii i zmierzać w kierunku pełnienia funkcji centrowych.

Geneza wspomnianej koncepcji centrum–peryferie sięga drugiej połowy XX wieku. Wówczas to w kręgach naukowców i działaczy polityczno-społecznych w krajach Ameryki Południowej podjęto próbę wyjaśnienia przyczyn dominującej pozycji Ameryki Północnej, głównie Stanów Zjednoczonych, wobec państw półkuli południowej. Dążąc do określenia wzajemnych zależności, John Friedman sformułował teorię tzw. „spolaryzowanego rozwoju”, w stosunku do której często używa się określenia „teoria rozwoju zależnego”³. Według Friedmana świat składa się z innowacyjnego rdzenia, w którym powstają bodźce rozwoju, i uzależnionych od niego peryferii, kopiujących jedynie innowacje i niemogących wytworzyć własnych czynników wzrostu. I tak, w myśl poglądów Friedmanna, mamy do czynienia z bogatą północą i biednym południem Ameryk, z centrum w postaci Europy Zachodniej i peryferyjną w stosunku do niej Europą Środkowo-Wschodnią, mamy Polskę A i Polskę B, podobnie jak podziały rumuńskie, mamy wreszcie Bukareszt i Bukowinę. W wymiarze regionalnym w Suczawie i jej okolicach możemy wyznaczyć centra i obszary w stosunku do nich peryferyjne. Część tych ostatnich jest położona w śródmieściu miasta. Wciąż jednak trwa dyskurs nad istotą zwłaszcza peryferii i nad sposobami ich wydzielenia⁴.

² M. Baczwiarow, A. Suliborski, *Kompedium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce*, Warszawa 2003.

³ J. Friedmann, *A General Theory of Polarized Development*, Santiago 1967.

⁴ A. Bajerski, *Problemy wydzielenia peryferii społeczno-gospodarczych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2008, rok LXX, z. 2, s. 159–166; S. Ciok, *Obszary peryferyjne państwa i ich przeobrażenia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Instytutu Geograficznego. Seria B” 1994, t. X, nr 1620, s. 5–19; Z. Rykiel, *Rdzeń i peryferie we współczesnej Polsce*, [w:] *Region miejski, centrum a peryferia w okresie transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej*, red. J. Kaczmarek, Łódź 1994, s. 21–29; idem, *Relacje centrum-peryferie w Polsce w warunkach transformacji ustrojowej*, [w:] *Problematyka przestrzeni europejskiej*, red. A. Kukliński, Warszawa 1997, s. 230–251; T. Zarycki, *Peryferie. Nowe ujęcie zależności centro-peryferyjnych*, Warszawa 2009; M. Szczurowski, *Centro-peryferyjność*

Z peryferiami mamy do czynienia nieporównanie częściej niż z ośrodkami o statusie centrum. Większość ośrodków administracyjnych, gospodarczych czy kulturowych to prowincje. Wynika to przede wszystkim z pionowych struktur organizacyjnych. Bukareszt jest stolicą Rumunii, zatem pełni w stosunku do reszty kraju rolę centrum administracyjnego, inne struktury administracji są w stosunku do stolicy peryferiami, także Bukowina z jej całym systemem administracji rządowej i samorządowej⁵.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że relacje między centrum a prowincją mają obok wymiaru obiektywnego także wymiar subiektywny. Wynika to przede wszystkim ze stanu świadomości mieszkańców poszczególnych ośrodków, ich przeświadczenia i postrzegania centralnej roli systemu, który ich otacza. Subiektywne oceny dotyczą również prowincjonalizmu. Postrzeganie relacji centrum–peryferie najczęściej sprowadza się do ich porównania. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że mieszkańcy centrum odnoszą się zwykle z wyższością w stosunku do prowincji, mimo że nie poznali jej dostatecznie, zaś mieszkańcy prowincji z oddalenia idealizują lub demonizują centrum. Przy czym istotną rolę spełniają tu wszelkiego rodzaju stereotypy. Jakże inaczej niż tylko peryferiami można nazwać Suczawę, skoro podróż do niej odbywa się przez Transylwanię (Siedmiogród), nieopodal zamku zamieszkałego rzekomo niegdyś przez wampira-arystokratę hrabiego Drakulę, tytułowego bohatera powieści Brama Stokera⁶.

Jak już wspomniano, pojęcia centrum i peryferie odnoszone są do różnych zjawisk społeczno-gospodarczych, w tym politycznych, kulturowych i militarnych. Mają one zawsze względny charakter – tzn. ten obszar, który w wymiarze lokalnym lub regionalnym jest centrum, w perspektywie krajowej i globalnej może być peryferiami – oraz implikują relację przestrzenną wspomnianego już typu przeciwstawnego (wysoki–niski, dynamiczny–statyczny, biedny–bogaty itp.)⁷.

Należy zwrócić uwagę na konieczność odróżniania centrów decyzyjnych (miejsc sprawowania władzy) od obszarów usytuowanych centralnie. W wielu przypadkach tak rozumiane centra pokrywają się, co utrudnia ich rozgraniczenie. Jednak

Gdyni: determinanty polityczne, społeczne i gospodarcze, [w:] *Tożsamość kulturowo-cywilizacyjna Gdyni*, red. M. Gawron, H. Głogowska, „Zeszyty Gdyńskie” 2018, nr 13, s. 127–136 i in.

⁵ Szerzej na ten temat patrz: M. Ziółkowski, *O pojęciu prowincji i różnych relacjach centrum–prowincja*, [w:] *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej*, red. M. Zielińska, B. Trzop, Zielona Góra 2014, s. 46–47.

⁶ B. Stoker, *Drakula*, tłum. D. Ściepuro, Jelenia Góra 1990; J.W. Polidori, *Wampir*, tłum. M. Pawlina, Jelenia Góra 1990.

⁷ M. Baczwawar, A. Suliborski, op.cit.

często mamy do czynienia z sytuacją, kiedy funkcje centralne są sprawowane na obszarach peryferyjnych. Wydawać by się mogło, że centrum koordynujące sprawy polskie i Polaków w Rumunii znajduje się w Bukareszcie. Wszak tam mają swoją siedzibę ambasada Rzeczypospolitej Polskiej oraz powstały w 2001 r. Instytut Polski⁸. W 1990 r. w Bukareszcie został zarejestrowany Związek Polaków w Rumunii „Dom Polski”. Po II Zjeździe Związku w 1991 r. siedzibę organizacji przeniesiono do Suczawy. Od tego momentu w praktyce, w odniesieniu do spraw związanych z polską mniejszością narodową w Rumunii, funkcję centralną pełni Dom Polski w Suczawie, położony geograficznie i politycznie peryferyjnie w stosunku do Bukaresztu i reszty kraju⁹. Centrum geograficzne nie musi pokrywać się z centrum komunikacyjnym, np. południowe regiony Rumunii stanowią centrum komunikacyjno-gospodarcze na obszarze morskim, mimo że są położone peryferyjnie w stosunku do całego terytorium państwa. Model centrum–peryferie z powodzeniem opisuje rzeczywistość rozpatrywaną w różnych skalach i odnieść go można do wielu jej płaszczyzn¹⁰.

Centra regulują dystrybucję zasobów gospodarczych i władzy politycznej, hierarchizują i porządkują elementy poznawcze rzeczywistości oraz są regulatorami przestrzeni symboliczno-kulturowej. Centrum to kategoria obrazująca taki sposób uporządkowania świata, w którym człowiekowi łatwo znaleźć prawdę, dobro i piękno, łatwiej osiągnąć to, co w kategoriach bezpieczeństwa określamy jako szczęście. Najważniejszą cechą „centrum” jest wewnętrzna integracja instytucji idei oraz wartości. Integracja zapobiega konfliktom, gdy np. instytucje pchają człowieka w innym kierunku niż wartości. Peryferie z kolei są kategorią obrazującą stan rzeczy polegający na współistnieniu fragmentów prawdy, częściowych wartości, często wewnętrznie sprzecznych. Peryferie to chaos, a centrum – ład¹¹.

Jest rzeczą oczywistą, że każdy układ przestrzenny stara się dążyć w kierunku kształtowania swojego otoczenia jako centrum, gdyż to ono właśnie zapewnia nie tylko wyższy poziom egzystencji w wymiarze społeczno-gospodarczym, ale również pozwala żyć w świadomości, że wszelkie formy aktywności gospodarczej, zawodowej czy społecznej kierowane są na podnoszenie na wyższy poziom wszelkich standardów życia. Żyjąc w centrum pracujemy dla siebie, peryferie zaś

⁸ <https://www.gov.pl/web/rumunia> [dostęp: 13.11.2020].

⁹ O działalności Domu Polskiego w Suczawie piszą m.in. E. Barnaś-Baran, M. Radziszewska, *Działalność kulturalna i oświatowa Polonii w Rumunii na przykładzie Czerniowiec i Suczawy*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2019, nr 1–2, s. 115–133.

¹⁰ M. Baczarow, A. Suliborski, op.cit.

¹¹ M. Szczurowski, op.cit., s. 128.

istnieją po to, aby zaspokajać wszelkie potrzeby centrów. Suczawa dąży do utrzymania statusu centrum polityczno-administracyjnego województwa. Z uwagi na lokalizację w mieście szeregu placówek oświatowo-kulturalnych, m.in. uniwersytetów, teatrów, opery, muzeów itp., stara się utrzymać rangę centrum oświatowo-kulturalnego regionu. Swoją centrową pozycję buduje przede wszystkim kosztem mniejszych miejscowości położonych w regionie Bukowiny. Innymi słowy całe województwo pracuje na rozwój jego stolicy.

Idąc dalej w naszych rozważaniach, w kwestii ustalenia statusu centro-peryferyjności Bukowiny rumuńskiej należy poświęcić nieco uwagi analizie kryteriów peryferyjności. Jak już wspomniano, peryferie są pojęciem wielowymiarowym, obejmującym kwestie geograficzne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe i szereg innych. Peryferie możemy zdefiniować jako obszary położone w strefie marginalnej w stosunku do określonych struktur terytorialnych. Najprostsze określenie obejmować będzie wartościowanie: im dalej od centrum, tym bardziej peryferyjnie. Zatem w ujęciu geograficznym Bukowina była, jest i pozostanie peryferiami w stosunku do reszty kraju. W tym przypadku kategoria peryferii będzie bliska kategorii pogranicza. Bukowina to pogranicze w perspektywie geograficznej, bowiem leży na granicy terytorium Rumunii. Nie jest to bynajmniej położenie niekorzystne. Uwzględniając procesy globalizacyjne i rosnącą w szybkim tempie wymianę międzynarodową, pogranicze zapewnia czerpanie korzyści przede wszystkim ekonomicznych i korzystnie wpływa na rozwój gospodarczy. W przeszłości przygraniczność Bukowiny gwarantowała jej dostęp do szeregu dóbr nieosiągalnych bądź osiągalnych z wielkim trudem na pozostałym obszarze kraju, także w jego centrach. Mam tu na myśli nie tylko dobra materialne, ale również dostęp do dorobku myśli społeczno-politycznej i dorobku kultury innych kręgów cywilizacyjnych, innych państw, z którymi graniczyła w przeszłości i graniczy obecnie Rumunia. Dotyczy to również doświadczeń negatywnych. W niedawnej przeszłości, skutkiem bliskich kontaktów ze Wschodem, z ZSRR, świadomość społeczeństwa Bukowiny, w tym także w sferze potrzeby zmian polityczno-społeczno-ustrojowych, była tu znacznie wyższa niż w części innych regionów kraju¹².

Jednocześnie przygraniczność Bukowiny rumuńskiej skutkowałą w przeszłości uruchomieniem mechanizmów marginalizacji. Żyjąc w regionach peryferyjnych mieszkający po obu stronach granicy między Socjalistyczną Republiką Rumunii i ZSRR doświadczali egzystencji w zdeklasowanych, marginalizowanych i wykluczonych społecznościach kołchozowych (*Cooperativă Agricolă de Producție*).

¹² Wydaje się, że podobnie jak w Polsce.

Do dzisiaj część społeczeństwa Bukowiny, w tym również zamieszkujących tam Polaków, kontynuuje strategię przeżycia, egzystując w przenośni i rzeczywistości „na granicy”.

Peryferyjność Bukowiny, jej przygraniczność oraz historia, skutkuje powstaniem na tym terenie wielonarodowego społeczeństwa na tyle atrakcyjnego, że stało się ono przedmiotem zainteresowania licznych badaczy, o czym świadczą między innymi publikacje poświęcone Bukowinie¹³. Charakterystykę tutejszego społeczeństwa przedstawiła m.in. Helena Krasowska w jednej ze swoich znakomitych prac¹⁴.

Uznana działaczka polonijna w Rumunii, Stanisława Jakimowska swego czasu szacowała liczbę tamtejszych Polaków na niewiele ponad 6 tys., najwięcej na Bukowinie w północno-wschodniej Rumunii przy granicy z Ukrainą. Wymieniała też rodaków mieszkających w innych regionach kraju, m.in. w Bukareszcie, Konstancji, Jassach¹⁵. Według spisu ludności z 2002 r. mniejszość polska w Rumunii liczyła 3559 osób. Język polski jako ojczysty deklarowało wówczas 2690 osób, z czego 2188 w województwie Suczawa¹⁶. Rezultaty spisu powszechnego w Rumunii w 2011 roku wykazywały na 2583 osoby polskiego pochodzenia, w tym 1909 w woj. Suczawa¹⁷. Analiza szczegółowa wskazuje na spadek liczby ludności polskiej zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i procentowo w stosunku do liczby mieszkańców danego miasta (regionu). W liczbach bezwzględnych w okręgu Suczawa liczba ludności spadła w latach 2002–2012 o 700 osób. Procentowo duży spadek odnotowuje się w dużych miastach, jak: Bukareszt, Braszow, Konstanca. Całkowity zanik przedstawicieli narodowości polskiej odnotowano w okresie 2002–2012 w pięciu miejscowościach, m.in. w liczącym około 50 tys. mieszkańców Vaslui, w ponad 100-tysięcznym Valcea czy wreszcie w 350-tysięcznym Harghita.

Te bez mała 2 tys. Polaków skupionych w południowej części historycznej Bukowiny, w okręgu Suczawa, zamieszkuje głównie w miejscowościach Nowy

¹³ Patrz m.in.: H. Krasowska, E. Kłosek, M. Pokrzyńska, Z. Kowalski (red.), *Bukowina. Integracja społeczno-kulturowa na pograniczu*, Warszawa–Wrocław–Zielona Góra 2010.

¹⁴ H. Krasowska, *Rola niematerialnego dziedzictwa kulturowego w kontekście zachowania tożsamości grupowej i regionalnej*, „Niepodległość i Pamięć” 2017, nr 24/3 (59), s. 313–330.

¹⁵ Polacy w Rumunii. Ze Stanisławą Jakimowską, wiceprezesem Związku Polaków w Rumunii, rozmawia Leszek Wątróbski, http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/stara_strona/numery/062002/04.html [dostęp: 12.12.2019].

¹⁶ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012, 1.24. Rumunia, Warszawa 2013, s. 211.

¹⁷ Ibidem.

Sołoniec, Plesza i Pojana Mikuli, gdzie są etniczną większością. Potomkowie migracji rolniczej i zarobkowej, mimo życia od kilku pokoleń na ziemi rumuńskiej, zachowali odrębność językową, obyczajową i narodową. Liczebność i silnie ugruntowana w miejscowym społeczeństwie tożsamość narodowa skutkuje charakterystyczną funkcją tego regionu, jako centrum mniejszości narodowej Polaków w Rumuni. Specyfika rdzenia polega między innymi na tym, że Polacy zamieszkujący Bukowinę nie stanowią bynajmniej elity intelektualnej polskiej mniejszości w Rumuni. Przedstawiciele polskiej inteligencji zamieszkują głównie w wielkich miastach, w Bukareszcie, Jassy i Konstancy. Natomiast jednym z najistotniejszych elementów wyznaczających status Bukowiny jako centrum jest język. Mamy tu do czynienia z dwoma formami języka polskiego. Jedną, jest specyficzna gwara przekazywana w domach rodzinnych i najbliższym otoczeniu. Drugą, język literacki nauczany w kilku miejscowych szkołach¹⁸. Na Bukowinie istnieje polskie szkolnictwo. W Nowym Sołoncu działa szkoła im. H. Sienkiewicza, uroczyście otwarta w 1994 r. przez prezesa Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” prof. Andrzeja Stelmachowskiego. Poza rumuńskim rządowym programem nauczania, dodatkowym językiem nauczonym w szkole jest język polski. W praktyce społeczności polonijnej w Rumunii, w codziennym życiu centrum posługuje się w znacznym stopniu językiem gwarowym, peryferie w większości językiem literackim¹⁹.

Powszechnie posługiwanie się w życiu codziennym gwarą języka polskiego wyznacza centrowość Bukowiny wobec innych skupisk Polaków w Rumunii²⁰. Nie możemy jednak zapominać, że odnosimy się do określonego podsystemu, w tym przypadku centro-peryferijności języka polskiego. Natomiast inaczej będą kształtować się te relacje jeśli poddamy analizie inne wartości. Posługiwanie się językiem, który pełni rolę języka światowego, daje krajowi i jego mieszkańcom ewidentne korzyści. W dzisiejszym świecie tę rolę pełni język angielski. Jego znajomość daje olbrzymią przewagę w gospodarce, instytucjach międzynarodowych, światowym obiegu informacji. Najwybitniejsze nawet dzieło powstałe w kraju prowincji i w jego języku ma znacznie mniejsze szanse na wejście do obiegu światowego. Dotyczy to literatury pięknej, dotyczy także nauk społecznych i humani-

¹⁸ Więcej na ten temat patrz: K. Nowak, *Problemy szkolnictwa polskiego w Rumunii oraz Mołdawii dawniej i dziś*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2017, t. 17, s. 232–253.

¹⁹ H. Krasowska, *Język Polaków na Bukowinie Karpackiej*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 2010, nr 45, s. 175–186.

²⁰ Autor zdaje sobie sprawę z braku u niego podstawowej wiedzy z zakresu lingwistyki, a zwłaszcza terminologii stosowanej w tej dziedzinie nauki.

stycznych²¹. W nowoczesnych centrach stawia się na naukę języka światowego (angielskiego, mandaryńskiego) i języka narodowego, jeśli nie jest nim angielski lub mandaryński. Nauka wszelkich gwar i języków grup etnicznych pozostawiona jest zainteresowanym, co najwyżej przy niewielkim wsparciu państwa lub samorządu.

Odnosząc się do spraw językowych mniejszości polskiej tak na Bukowinie, jak i w innych regionach Rumunii, warto podnieść być może nieco kontrowersyjną kwestię. Bez wątplenia pomoc z kraju, tak materialna, jak i organizacyjna i logistyczna, starania Związku Polaków w Rumunii, zrozumienie władz rumuńskich – zarówno administracji rządowej, jak i samorządów – jest istotna, chociaż niewystarczająca na pokrycie wszelkich potrzeb w zakresie nauki języka polskiego. Jednak w obecnej rzeczywistości są sprawy i potrzeby równie istotne co kulturowanie języka i tradycji narodowych. Tymi sprawami są przede wszystkim kwestie ekonomiczno-gospodarcze. Językiem i tradycją jeszcze nikt się nie wyżywił.

Należy mieć nadzieję, że polityka organizacji Związku Polaków w Rumunii, władz samorządowych, zwłaszcza województwa Suczawa, także przedstawicieli mniejszości polskiej w organach administracji państwowej w Rumunii w dalszym ciągu będzie racjonalna i wyważona, także w zakresie propagowania i używania języka polskiego.

Środowiska wiejskie Bukowiny są stosunkowo niezamożne, dotyczą je problemy gospodarcze i społeczne charakterystyczne dla całego kraju, zwłaszcza dla ubogich obszarów górskich, gdzie nie dotarła jeszcze działalność turystyczno-hotelarska. Podstawą utrzymania jest rolnictwo, hodowla i praca sezonowa przy wyrębie lasów oraz w budownictwie. Ograniczone perspektywy i bezrobocie są powodem narastającej migracji zarobkowej.

Większość koncepcji naukowych dotyczących rozwoju regionalnego, zwłaszcza rozwoju gospodarczego, powstałych w okresie od II wojny światowej do początku lat 80. XX w. zakładała wiodącą rolę odgórną, centralnie zarządzanej, pomocy dla słabo rozwijających się obszarów. Wsparcie rozwoju „od góry” miało występować w dwóch formach – pomocy udzielanej przez władze centralne oraz dyfuzji rozwoju generowanego w regionach przez wiodące ośrodki (centra, rdzenie). Natomiast współcześnie coraz większą popularność zdobywają koncepcje rozwoju regionalnego „od dołu”. Kładzie się w nich nacisk na mobilizację potencjałów tkwiących w skali regionalnej, na inicjatywach lokalnych. Natomiast politykę interwencyjną wyższego szczebla uznaje się za wspierającą działa-

²¹ M. Ziółkowski, op.cit., s. 48–52.

nia czynników rozwoju lokalnego, tak instytucjonalnych, politycznych, społecznych, jak i innych²². Bukowina, jak niewiele regionów w Rumunii, wpisuje się w tą drugą, oddolną koncepcję. Województwo Suczawa, w tym również tereny zamieszkałe przez Polaków, stają się miejscem szeregu przedsięwzięć, które skutkują lub będą skutkować wzmacnianiem roli regionu jako ośrodka wiodącego (centrum) w przestrzeni tak lokalnej, jak i ogólnokrajowej, a nawet międzynarodowej.

Szanse rozwojowe Bukowiny rumuńskiej istnieją przede wszystkim w jej położeniu geopolitycznym i walorach turystyczno-krajobrazowych. Region Suczawa graniczy z Ukrainą, około osiemdziesiąt kilometrów jest z Suczawy do granicy z Mołdową. Odległości do innych krajów, jak: Węgry, Polska, Słowacja czy Bułgaria, sięgają 450–500 kilometrów, przy czym czas podróży w dużej mierze ograniczają górskie drogi prowadzące przez rumuńskie Karpaty. Bliskie sąsiedztwo innych państw jest bez wątpienia atrybutem sprzyjającym rozwojowi gospodarczemu i wymianie turystycznej. Natomiast region ma ograniczoną dostępność co, jak dotychczas, nie sprzyja rozwojowi Bukowiny rumuńskiej jako centrum turystyczno-hotelarskiego.

Dostępność jest istotnym kryterium dla każdego centrum. Powszechna informatyzacja, otwarcie cyberprzestrzeni, szeroki udział mediów w sferze społeczno-politycznej to istotne, ale nie jedyne wyznaczniki dostępności Bukowiny, którą wyznacza się także w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym regionu. Polacy zamieszkujący region coraz bardziej doceniają piękno jego górskiego krajobrazu, potencjalne walory turystyczno-sportowe. Widzą w tym szansę rozwoju i poprawy swojej sytuacji materialnej. Natomiast są krytyczni w ocenie stanu szeroko rozumianego bezpieczeństwa, w tym przede wszystkim socjalnego, jak chociażby dostępności do żłobków i przedszkoli. Uważają, że polityka społeczna nie jest najmocniejszą stroną władz samorządowych, co przekłada się bezpośrednio na skuteczność działania miejscowych organizacji polonijnych. Jak wspomniano wyżej, podobnie przedstawia się sprawa zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Bukowiny.

Relacje pomiędzy centrum i peryferiami ulegają w ostatnich latach szybkim zmianom, głównie na skutek rozwoju nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informatycznych, zwłaszcza Internetu i mediów w wymiarze globalnym. Za sprawą tych przemian odnosi się wrażenie, że centra i peryferie jak gdyby odrywają się od przestrzeni geograficznej i nabywają cechy współczesnych systemów

²² A. Gałązka, op.cit., s. 38.

komunikacyjnych, przekazywania, magazynowania i umiejętności wykorzystywania informacji w społeczeństwie sieciowym. Opisane zjawisko pozwala fizycznie być członkiem społeczności peryferyjnej, a jednocześnie udzielać się w wirtualnym centrum, wśród intelektualnej i informatycznej elity świata²³.

Bliska idei centrum i peryferii jest koncepcja regionu uczącego, której ramy pojęciowe opracował m.in. Bengt-Åke Lundvall²⁴. Zgodnie z nią podstawowym czynnikiem rozwoju jest ciągły proces tworzenia i wdrażania innowacji oraz umiejętność dostosowywania innowacji do zmieniających się uwarunkowań rynkowych. W zakresie działań prorozwojowych zwolennicy tej koncepcji zalecają władzom publicznym wspieranie rozwoju technologicznego poprzez tworzenie regionalnego systemu innowacji. Niezwykle ważny dla tworzenia regionu uczącego się jest odpowiedni klimat społeczny i instytucjonalny dla innowacyjnej działalności przedsiębiorców – tzw. środowisko innowacyjne oraz środowisko dla przedsiębiorczości.

Analizując kwestie związane ze sprawami polskości na Bukowinie rumuńskiej i szukając w tym aspekcie odpowiedzi na pytanie o funkcje centrów i peryferii, wykorzystując wzmiankowaną na wstępie teorię Friedmana, możemy postawić tezę, że region Suczawy spełnia rolę innowacyjnego rdzenia, zaś pozostałe ośrodki polonijne w Rumunii, łącznie z Bukaresztem i działającymi tam instytucjami polskimi, stanowią obszary peryferyjne w stosunku do Bukowiny. Na tej ostatniej bowiem powstają bodźce rozwoju dla ruchu polonijnego i utrwalania świadomości polskiej wśród mieszkańców, zwłaszcza wśród młodzieży. Inicjatywy podejmowane w Domu Polskim w Suczawie i w podobnych, mniejszych placówkach w okolicznych miejscowościach, stanowią przykład dla innych środowisk polonijnych.

Bibliografia

Baczwarow M., Suliborski A., *Kompendium wiedzy o geografii politycznej i geopolityce*, Warszawa 2003.

Bajerski A., *Problemy wydzielenia peryferii społeczno-gospodarczych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2008, rok LXX, z. 2.

²³ M. Ziółkowski, op.cit, s. 56.

²⁴ Por. B.-Å. Lundvall, *Growth, Innovation and Social Cohesion: The Danish model*, Cheltenham 2002; B.-Å. Lundvall (red.), *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, London 1992.

Barnaś-Baran E., Radziszewska M., *Działalność kulturalna i oświatowa Polonii w Rumunii na przykładzie Czerniowiec i Suczawy*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 2019, nr 1–2.

Ciok S., *Obszary peryferyjne państwa i ich przeobrażenia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Instytutu Geograficznego. Seria B” 1994, t. X, nr 1620.

Friedmann J., *A General Theory of Polarized Development*, Santiago 1967.

Gałązka A., *Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego*, „Studia Biura Analiz Sejmowych” 2017, nr 1(49).

Krasowska H., *Rola niematerialnego dziedzictwa kulturowego w kontekście zachowania tożsamości grupowej i regionalnej*, „Niepodległość i Pamięć” 2017, nr 24/3 (59).

Krasowska H., Kłosek E., Pokrzyńska M., Kowalski Z. (red.), *Bukowina. Integracja społeczno-kulturowa na pograniczu*, Warszawa–Wrocław–Zielona Góra 2010.

Lundvall B.-Å., *Growth, Innovation and Social Cohesion: The Danish model*, Cheltenham 2002.

Lundvall B.-Å. (red.), *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, London 1992.

Polidori J.W., *Wampir*, przeł. M. Pawlina, Jelenia Góra 1990.

Rykiel Z., *Rdzeń i peryferie we współczesnej Polsce*, [w:] *Region miejski, centrum a peryferia w okresie transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej*, red. J. Kaczmarek, Łódź 1994.

Rykiel Z., *Relacje centrum–peryferie w Polsce w warunkach transformacji ustrojowej*, [w:] *Problematyka przestrzeni europejskiej*, red. A. Kukliński, Warszawa 1997.

Stoker B., *Drakula*, przeł. D. Ściepuro, Jelenia Góra 1990.

Szczurowski M., *Centro-peryferyjność Gdyni. Determinanty polityczne, społeczne i gospodarcze*, [w:] *Tożsamość kulturowo-cywilizacyjna Gdyni*, red. M. Gawron, H. Głogowska, „Zeszyty Gdyńskie” 2019, nr 13.

Zarycki T., *Peryferie. Nowe ujęcie zależności centro-peryferyjnych*, Warszawa 2009.

Ziółkowski M., *O pojęciu prowincji i różnych relacjach centrum–prowincja*, [w:] *Transgraniczność w perspektywie socjologicznej*, red. M. Zielińska, B. Trzop, Zielona Góra 2014.

Strony www

<https://www.gov.pl>.